

Pastors, ramats i gossos d'atura

CASTELLAR DE N'HUG HAVIA estat, fins trenta o quaranta anys enrere, un poble ramader per excel·lència. L'agricultura, llevat del cultiu de patates, poca importància tenia. En èpoques determinades, el contraban ajudava a completar un sou, ja de si mateix prou miserable. Els qui han aguantat fermes al poble, s'han de refiar, bàsicament, del turisme.

Per parlar-nos del món dels pastors hem mantingut una xerrada amb en Josep Armengou Casals, nat a Castellar el 12 de juliol de 1930 i que, junt amb el seu germà Joan, és qui va començar el Concurs de gossos d'atura, que tant nom ha donat a Castellar.

Comunitat de monts

Abans d'entrar en matèria donem una breu notícia sobre la «Comunitat dels monts de propietat privada de Castellar de N'Hug», ja que durant anys va ajudar econòmicament a mantenir els ramats.

El dia 1 d'abril de 1931, el Sr. Eudald Guitart i Orriols, davant el notari de Berga, Vicente Martínez, certifica que existeix una escriptura molt antiga (S. XVIII?) on es reconeix el condomini, constitució i reglamentació d'aquesta comunitat. A continuació es ressenyen els noms i oficis de seixanta-nou veïns de Castellar. Aquesta comunitat posseïx les finques següents: *Galomeras*, de 40 quarteres; la *Baga*, el *Collet de la Guilla*, *Comatremolosa* i el *Bac de Moreu*, de 200 quarteres; la *Muntanya*, de 1.200 quarteres. Aquestes finques van ser inscrites al Registre de la Propietat de Berga, el 24 de maig de 1904, a nom d'uns quants propietaris.

Davant el mateix notari pacten els Estatuts, que consten de 31 articles. En resum, diuen que són propietaris

ris tots els veïns del poble, homes i dones que siguin caps de família, i els propietaris de finques rústiques i urbanes situades dintre el terme del poble, encara que no en siguin veïns, menys els que pertanyen a la sufragània de Sant Vicenç de Rus; i que ningú no en podrà disposar com a propietat particular.

Tots els qui formen la comunitat i hosi-licitin a la Junta tindran el dret a fer pasturar els ramats en aquestes finques i pagaran la quantitat de diners que la Junta estableixi. Dels diners recaptats se'n beneficiarà el poble; es pagarà una contracta amb un metge, i la resta es destinarà a rebaixar els impostos i arbitris municipals.

Cada propietari podrà tallar arbres per a la construcció i altres obres, amb el permís de la Junta. Tots els veïns de Castellar, malgrat que no siguin copropietaris podran recollir-ne la llenya.

La Junta és formada per set persones, nomenades per l'Assemblea General, i s'ha de renovar cada quatre anys.

Naturalment, hi ha moltes més clàusules, però aquestes són les disposicions més importants o que aquí ens interessin.

Pastors

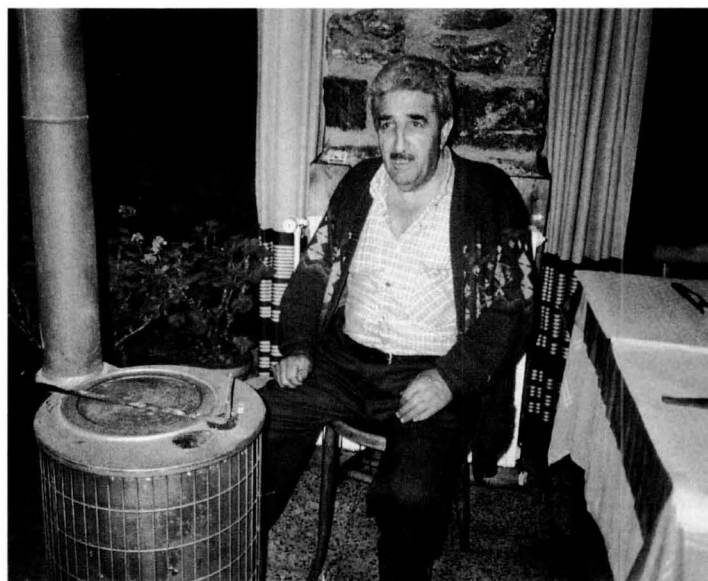
Quan la ramaderia era la base de l'economia dels castellanesos, la majoria de cases tenien ramat: Carada, Not, Parrot, Xaix, Ma. Jaumeta, Ragatell, Xicona, Perenuri, Joan, Pere Puig, Beneta, Orriols, Vilar, Monnell, Coma, Peremiquel, Fanxicó, Toni, Vicenç, Andreu, Amprunet, Joan, Forroll, Joan, Toia, Xisco-Toni, Casasses, Andreu, el Coma i el Pere Ciuret, que els va matar un llamp, etc. N'hi havia molts més. Ara només queden el Narcís, Peremiquel, Fanxicó i Pere Toia.

La vida dels pastors de Castellar era diferent dels que pujaven de la terra baixa amb llurs ramats per Sant Pere i baixaven per Sant Miquel. Els de Castellar, en canvi, ja aviaven les ovelles muntanyes amunt el mes de maig, si feia bo. Les portaven a les seves propietats o a les finques de la comunitat.

Els ramats passaven l'estiu fora, i els pastors no dormien pas en barraques, sinó al ras. Es feien un jaç amb boixos i pells d'ovella i s'acotxaven amb una flassada. Gairebé cada dia dormien en un lloc diferent, perquè aprofitaven l'estada de

les ovelles per femar els camps en els quals després plantaven les patates; per això al matí següent desfeien el jaç, caragolaven les pells procurant que la banda de la llana quedés a l'interior perquè no es mullés si de cas plovia, i s'ho carregaven a l'esquena fins al vespre. Si durant el dia els agafava una pedregada i tenien alguna barraca a prop, s'hi anaven a aixoplugar, si no, s'havien d'espavilar com podien.

Les pastures de la majoria de propietaris eren a una hora, més o menys, de llur casa. Això els permetia que, cada jorn a la vesprada, els

Josep Armengou, de Cal Fanxicó (febrer 1999) R. VILADÉS

familiars portessin al seu pastor el sopar i la minestra per a l'endemà. Així, no s'havien de preocupar de la seva conservació ni de tragar-lo d'ací d'allà.

Així com els del pla pugen a muntanya a l'estiu, els de muntanya van a buscar les pastures d'hivern a l'Empordà, al Penedès i als llocs on la climatologia és més benigna, la qual cosa vol dir que han de tenir les ovelles sis o set mesos fora de casa.

Arrenden camps, que s'han de llaurar, adobar, sembrar, i han de destinar-hi un pastor. Tot plegat val molts diners.

Hi ha la tradició que els pastors mataven el temps fent treballs manuals: collars musicats, flabiols i altres estris. N'hi havia que eren veritables artistes i sempre trafiquaven amb una cosa o altra; d'altres, la mandra els rovellava l'esquena i potser l'enteniment i tot. El Josep de cal Fanxicó ens explica que ell havia fet collars, tot i que no se sent artista. Calia tenir fusta de pi treta d'un lloc frescal, a poder ser de vora la soca i que no tingués tanys; per estovar-la es posava uns dies amb aigua o colgada a la femta en procés de fermentació. Per als qui no s'hi dedicaven tant, l'única eina per treballar-lo era el ganivet, però si es volia fer una feina ben feta calien

Ramades al Pla d'Anyella, un dels llocs de pastoreig per excel·lència. J. RIBERA

Demostració d'esquilar ovelles l'any 1984 a Castellar de N'Hug. LUIGI

fòtils apropiats. Els collars per a les vaques eren fets de grills tendres de faig, de freixe i fins i tot de roure. En Josep recorda que a Castellar alguns havien fet cornetes d'avellaner, i alguna flauta de canya.

Els pastors que pujaven d'avall a pasturar els ramats tenien les mun-

tanyes arrendades i vivien a les cabanes; amb un mul els pujaven el menjar per a una setmana. Antany, si els ramats eren grossos, hi havia quatre o cinc pastors per a cadascun, el principal dels quals era el majoral, que tenia la responsabilitat dels ramats i dels altres pastors; hi anava el que anomenaven la *mes-tressa*, que tenia cura de la barraca i de fer escalfar l'aigua per a les sopes.

Ramats

Per tenir un bon ramat s'ha de guardar un 20% de xaiets joves, i si es vol augmentar se'n guarden més. Ens comenta en Josep que no hi ha bestiar més delicat que les ovelles. Els pastors solien dir, ja vells, que encara no coneixien les ovelles. Lovella és molt traïdora, la coneix més el pastor que el veterinari. Quan es coneixen, els pastors no s'equivoquen de gaire quan han de diagnosticar una malaltia.

Lovella pot arribar als 13 o 14 anys, però, normalment, als 7 o 8 ja ha fet el seu curs. Cria segons l'alimentació. Abans, que no anaven tan ben alimentades, quedaven petites i criaven un cop l'any i prou. I la que se li moria el xai ja no criava més. Ara el bestiar és cuida més i les ovelles són més altes i grosses. Abans no costaven gaire, però se'n treia poca cosa. Ara van tipos, tenen més xais, però el problema és que es paguen poc i el menjar és car. Principalment a l'hivern, que s'han de tenir sis o set mesos fora de casa; encara que hi hagi ajudes, no és gaire rendible.

Els xais es venien a les fires i també als comerciants que de tant en tant es feien presents al poble. La fira més important era la de la Pobla, per ser l'última que se celebrava; en aquesta vila s'ajuntaven els ramats que els comerciants havien adquirit a les fires de Gósol, Guardiola i

forn de **Queralt**

**PASTISSERIA
FLECA
RECORDS**

Pl. de la Creu, 1
Tel. 93 821 03 87

Pere II, 25
Tel. 93 821 31 50
BERGA

Bagà i d'aquí marxaven cap a la seva destinació.

Abans, un bon complement del rendiment dels ramats era la llana. Amb el que se'n treia, pràcticament es pagava l'arrendament de les pastures d'hivern. Quaranta anys enre-re es pagava a 65 ptes. el quilo, però havia arribat fins a 80. Esquilar una ovella valia dos rals. En canvi, ara, esquilar una ovella val 150 o 160 ptes. i el quilo de llana el paguen a 30, pagant-lo bé.

Malalties i remeis

El pastor ha de tenir cura de les malalties de les seves ovelles. En Josep n'anomena unes quantes, sense ànim de científicitat, sinó des de la seva experiència. A l'ensem fa referència als remeis i a les tremen-tinaires que passaven pel poble anunciant els seus productes: oli

El Concurs Internacional de Gossos d'atura atrau multituds al Pla del Castell, des de 1962. LUIGI

medicaments nous, però no donen tan bon resultat.

- Les ovelles tocades dels pulmons donaven el senyal quan ja no hi havia res a fer: s'assecaven i es morien.

- Per a la glossopeda hi havia una vacuna molt bona, que a més guaria el «gavarro» i totes les coixeses. Fa temps que han deixat de fabricar-la i ha estat un fracàs per als ramaders, ja que els substituïts no tenen la mateixa eficàcia. Ni a França no se'n troba.

- Per a malalties del fel s'agafava una ploma de pollastre untada amb oli de ginebre i s'introduïa coll avall, amb la precaució que no els toqués les dents; altrament, els queien.

- Les camatrencades eren immobilitzades amb pega i canyes partides pel mig.

- Després de parir, per netejar-les, els donaven brou de serp o aigua de

noble, de reaccions ràpides i d'una gran capacitat per prendre decisions (1).

Se n'està perdent la mena. Es barregen massa entre ells mateixos i surten més babaus. S'ha de renovar la sang, com tot el bestiar.

Ensenyar-los no és fàcil. Quan són petits s'han de fer anar amb un gos experimentat; es fixen en ell, però no aprenen res. Llavors s'ha de treure el gos que ja en sap i fer-hi anar el cadell sol, però s'ha d'acompanyar i anar-li dient què ha de fer; i com que ja ho ha vist de l'altre gos, ho aprèn més de pressa. El gos ha de saber escoltar. Si és bo, quan no sap què fer es para i mira el pastor. Llavors s'ha de guiar i indicar-li allò que se li vol fer fer; però sempre sol, mai dos alhora. A uns se'ls ha d'estimular, altres se'ls ha de frenar. Vol molta paciència.

Concurs

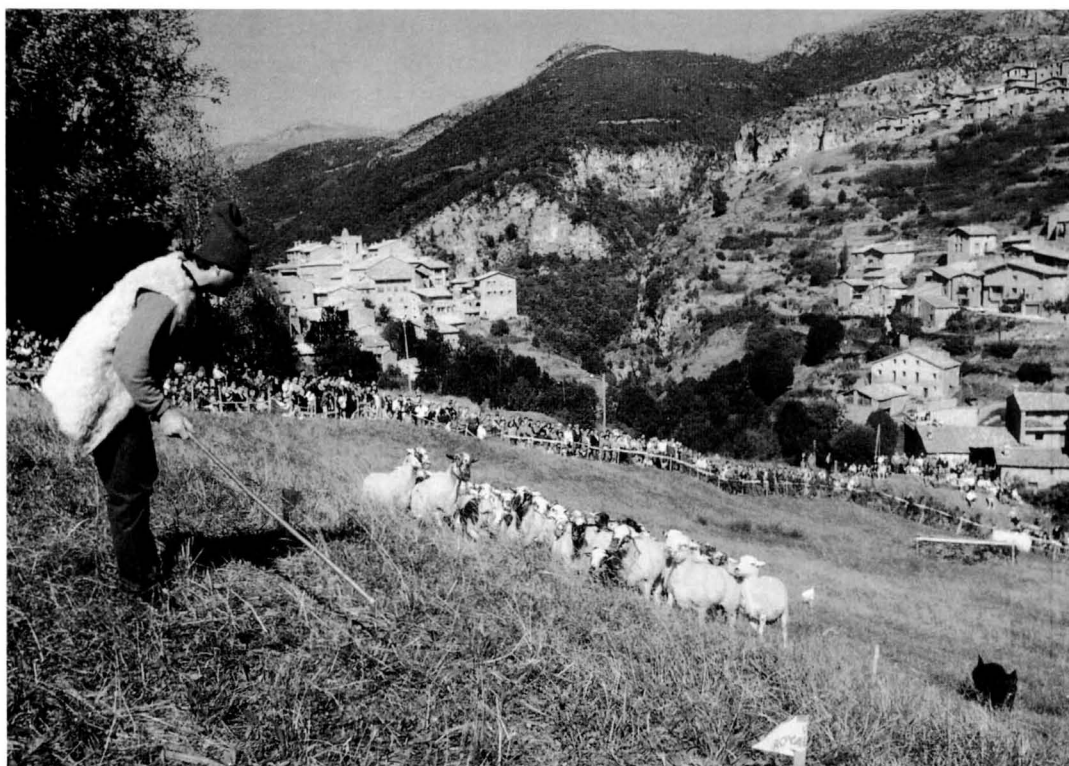
Va néixer a Ribes de Freser. El va començar un veterinari que es deia Agustí Franco Franco. Com que no hi anava cap pastor, va demanar als de Cal Fanxicó si volien concursar. Hi van anar i s'emportaren el primer premi. Només eren cinc pastors. Aleshores van concursar durant cinc o sis anys a Oñate. I a partir d'aquí es va començar de parlar de fer-lo a Castellar, sempre d'acord amb els de Ribes, perquè no hi haguessin problemes. No n'hi va haver; d'aleshores encà es fa als dos llocs, i sempre hi ha hagut participació de pastors d'ambdues localitats a cada concurs (2).

El Concurs Internacional de Gossos d'atura ja ha celebrat trenta-sis edicions i acull milers de visitants, essent la festa turística per excel·lència de Castellar de N'Hug, i allò que fa palès com un ofici que ha anat a menys pot revertir en una activitat tradicional de gran interès turístic.

Notes

- 1- CABANÍ, Jaume: *Castellar de N'Hug*, Barcelona, la Llar del Llibre, 1985, pp. 45-48.
- 2- Un agraïment per la informació que ens ha donat en Josep Armengou de cal Fanxicó de Castellar de n'Hug. Moltes gràcies. Esperem que ens perdonarà les possibles errades o males interpretacions.

Ramon Viladés Llorens

d'avet, oli de trementina, oli de ginebre, pega, ungüents, i multitud d'herbes remeieres.

Enumerem algunes de les malalties i llurs remeis, tal com raja:

- Una de força corrent i que gairebé mai no es cura és la inflamació dels budells petits, a causa d'un tip d'aigua. Es coneix perquè queda arronsada i té el ventre fort com una pilota de futbol. Els antibiòtics no els fan res. El que va més bé és l'aigua de farigola, però gairebé mai no se'n salva cap.

- La malaltia més dolenta és la diarrea; no hi havia ni hi ha cap remei. Com que té moltes variants, és difícil d'encertar la medecina. Es provava tot, des de ficar els xais de cul a l'aigua, ben refrescats fins a donar poc aliment a l'ovella perquè fes la llet més fluïxa; el que anava més bé era aigua de timó.

- El galamó, que és una inflamació del fetge; el símptoma és una excrescència carnososa que els surt al sotabarba. A les farmàcies tenien unes píndoles que anaven molt bé, i es curaven gairebé totes; ara hi ha

corona de rei. Si se'ls dona quan estan prenys, avorten.

Gossos d'atura

El gos d'atura català és documentat a partir de l'any 1915, i el 1929, en la setena exposició canina de Barcelona, se'l va reconèixer com a raça internacionalment. És el millor. N'hi ha dues varietats, un de pèl llarg i un altre de pèl curt i escuat, anomenat també de quatre ulls pel fet de tenir unes celles marronoses molt vistoses. És un gos sobri, intel·ligent, d'ulls expressius, de mirada